

Araştırma Makalesi / Research Article

**AHMET HAMDİ TANPINAR'IN HUZUR
ROMANINDA İRSİYET**

Adem GÜRBÜZ*

Öz: Natüralizmin insan davranışını açıklamak için başvurduğu kaynaklardan biri olan irsiyet; bireylerin eylemlerinde kalıttan gelen rolü ön plana çıkaran bir yaklaşımdır. Natüralizm, insan davranışının "ırk, çevre ve ortam" tarafından belirlendiğini savunan bir akımdır. Bu bağlamda ırk ve irsiyet, insanın genlerinde taşıdığı ve eylemlerine yön veren bir olgudur. Romancılar da natüralizmin bu yaklaşımlarından eserlerinde yararlanır. Dünya ve Türk edebiyatından birçok yazar, roman kahramanlarına derinlik kazandırmak, karakterlerin davranışlarına gerekçe oluşturmak, benzer olayların benzer sonuçlar doğuracağını ortaya koymak vb. amaçlarla eserlerinde kalıttan faydalanır. Bu çalışma, Türk edebiyatının en önemli yazarlarından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanındaki irsiyet olgusunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Yazar, natüralist bir romancı olmamasına rağmen eserde roman karakterlerinden bazılarının davranış kalıplarını irsiyetle açıklamış ve irsiyet, kurguyu şekillendiren bir olgu halini almıştır. Çalışma neticesinde Tanpınar'ın irsiyeti hayatın bir gerçeği olarak gördüğü, insan davranışlarını şekillendiren ve bireyin kaderini etkileyen bir olgu olarak değerlendirdiği ve özellikle kalıtımın insan üzerindeki olumsuz etkileri üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, İrsiyet, Natüralizm.

**HEREDITY IN AHMET HAMDİ TANPINAR'S
NOVEL OF HUZUR**

Heredity, one of the sources that naturalism applies to explain human behavior; it is an approach that emphasizes the role of heredity in the actions of individuals. Naturalism is a movement that argues that human behavior is determined by "race, environment and ambit". In this context, race and heredity are a phenomenon that

* Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ademgurbuz@bingol.edu.tr, ORCID: [0000-0001-6212-1500](https://orcid.org/0000-0001-6212-1500).

people carry in their genes and direct their actions. Novelists also benefit from these approaches of naturalism in their works. Many writers from world and Turkish literature have tried to add depth to the heroes of the novel, to justify the behavior of the characters, to reveal that similar events will lead to similar results, etc. For this purpose. And they use of "heredity" in their works. This study aims to examine the heredity phenomenon in Ahmet Hamdi Tanpınar's novel *Huzur*. He is one of the most important writers of Turkish Literature. Although the author is not a naturalist novelist, he explained the behavior patterns of some of the novel characters with heredity, and heredity has become a phenomenon that shapes the fiction. As a result of the study, it has been determined that Tanpınar sees heredity as a fact of life, evaluates heredity as a phenomenon that shapes human behaviors and affects the destiny of the individual, and especially focuses on the negative effects of heredity on humans.

Key Words: Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur, Heredity, Naturalism.

Extended Abstract

The concept of heredity is a concept that has taken its place in the art-literature world, especially with the naturalism movement, and has begun to be seen as a source used to explain events/phenomenons. Naturalism, the continuation of the realism movement, attracted attention towards the end of the 19th century. The main argument of the movement can be accepted as being natural, avoiding individualism, opposing romanticism, depicting nature and society in the closest way to reality, based on the word nature (nature). In this context, naturalism shows an approach that tries to take realism in the world of literature and art one step further. It aims to reach a kind of scientific maturity, argues that just as the same conditions produce the same results in experiments that human behaviors are shaped according to conditions and similar conditions will produce similar results. According to naturalism, the blood/genes carried in the background of human behavior and in the destiny of human beings also have a serious impact. The individual carries traces of the spirit of his ancestors, and these traces, together with other elements brought to the fore by naturalism, affect the behavior of the individual.

This study aims to examine how and to what extent heredity, one of the basic principles of naturalism, takes place in the novel *Huzur*, one of the most competent novels of Turkish literature. Literary historian, critic, poet, essayist, storyteller, novelist, academic, etc. Ahmet Hamdi Tanpınar, who has identities, talks about the effect of heredity on people, especially through the character of Nuran in the novel *Huzur*. But in the novel, heredity is not treated as a fundamental problem; it is mostly used to add

depth and reason to the behavior of the heroes of the novel. According to Tanpınar, heredity has a clear influence on human behavior. So much so that in our behavior – consciously or unconsciously – traces of heredity are seen.

Nuran suppresses the need to love and be loved, and her excessive emotionality for a long time, and almost avoids her heredity; but this may have the opposite effect after a while and cause a kind of explosion. According to the narrator, the fear that he has accumulated over the years has a great role in Nuran's tendency towards Mümtaz as if he had a sudden emotional discharge. Nuran, who was afraid of being like her grandmother for years and developed reflexes not to be like her, dragged herself to her grandmother's path with this attitude. Just as Bihter in the novel *Aşk-ı Memnu* built her life on not resembling her mother, Nuran was determined not to resemble her grandmother and accused her; but because of this attitude, he could never forget his grandmother and at the first moment when he was overcome by his feelings, he inclined to his grandmother's path. Nuran is not the only person in the novel who shows hereditary characteristics. Many people in Nuran's family bear traces of her grandmother Nurhayat Hanım and grandfather Talat Bey. For example, the instability of Nuran's uncle Tevfik Bey and the source of his son Yaşar's morbid and disturbing love are among these hereditary characteristics. Nuran's daughter, Fatma, is quite jealous, and she is madly fond of her parents. According to Nuran, Fatma also has the hereditary characteristics of her grandmother, just like herself, and therefore she will be unfortunate.

The hereditary characteristics in Nuran's family turn into a kind of phobia for some individuals and compel them to do the opposite of the behaviors prescribed by heredity. For example, Nurhayat Hanım's run away from her husband to an Egyptian major is seen by some family members as such a negative and avoidable behavior that it leads to unhappy marriages. Some family members, who want to reject their inherited inheritance and do not want to make the mistake of their grandmother, see their marriage as a kind of destiny for them and consider it a crime to end their marriage or love someone else at any cost. For example, in Nuran's family, divorce is seen as the greatest shame, and therefore all kinds of faults of the grooms are excused.

According to the narrative, almost all of Nuran's family have an emotional, hereditary need to love and be loved. This heredity has been released and put into practice by some individuals, and for some individuals, it has turned into a phobia because it is seen as a kind of mistake, and an extreme effort has been made to suppress and ignore the characteristics of heredity.

This situation caused family members to enter into an emotional vacuum and various problems to arise.

In the novel, the author considers heredity as a negative factor that determines/affects human destiny, and there is no character in the work that is positively affected by the spirit he carries from his ancestors. Heredity appears in two ways in the heroes of the novel: 1. Those who want to suppress the hereditary characteristics or avoid heredity. 2. Those who leave themselves under the influence of inherited feelings. In *Huzur*, in both cases, heredity turns into a phenomenon that harms its owner. Those who want to suppress their heredity; throughout their lives, they limit themselves, hide their feelings, engage in mechanized behaviors, cannot reflect their love around them, and make both themselves and those around them unhappy in these ways. If their hereditary feelings freeveal , they do not set any limits on themselves, engage in romantic behaviors, behave contrary to social norms, and are excluded from the society in this way.

As a result, heredity is one of its elements naturalism, among the elements that shape the behavior of Tanpınar's novel heroes. Tanpınar uses heredity in order to shed light on the psychological worlds of the characters, to add depth to their behaviors and to create justifications in *Huzur*. Instead of focusing on the positive aspects of heredity, it highlights heredity as a negative phenomenon that affects human destiny.

Giriş

İrsiyet, özellikle natüralizm akımıyla birlikte sanat-edebiyat dünyasında yer edinen ve olayları/olguları açıklamak için başvurulan bir kavramdır. Realizm akımının devamı olan natüralizm, 19. yüzyılın sonlarına doğru yaygınlık kazanır. Akımın temel savı, natüre (doğa) kelimesinden hareketle doğal olmak, ferdiyetçilikten kaçınmak, romantizme karşı durmak, doğayı ve toplumu gerçeğe en yakın şekilde tasvir etmek olarak kabul edilebilir. Bu bağlamdan natüralizm, edebiyat ve sanat dünyasındaki realizmi bir adım öteye taşımaya çalışan bir yaklaşım özelliği gösterir.

Natüralizm akımının kuramsal temellerini Fransız pozitivistinin önde gelen isimlerinden Hippolyte Taine atar. Taine, sanat eleştirisindeki Darwinci düşüncüyü “ırk, dönem ve ortam”ın insanları, olay ve olguları yönlendirdiği önermesiyle uygulamaya çalışır. *İngiliz Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde toplumsal olayların fiziksel olaylarda olduğu gibi belli birtakım nedenlerden doğduğu ilkesinden hareket eder, insanı mekanik ve kimyasal tepkimelerle hareket eden bir varlık düzeyine indirgeyerek natüralistlerin

öncüsü olur.¹ Taine'e göre eserler gelişigüzel ortaya çıkmaz; onların yaratıcıları, ülkelerinin iklimi, fiziksel, politik ve sosyal koşulları tarafından belirlenmiştir. Belli nedenler belli sonuçları doğurur. Biyolojide, fizikte, jeolojide olduğu gibi edebiyatta da bir determinizm vardır. Taine, "ırk" veya "irsiyet" derken biyolojik üstünlük kaygıları yerine milletlerin ulusal özelliklerini kasteder. Fransızların, Almanların, İngilizlerin kendilerine özgü zihniyetleri, duyarlılıkları, dünyaya bakışları vardır. Ulusal karakterler, bir toplumun insanlarında doğuştan mevcut olan özelliklerdir. Örneğin Almanların disiplinli, Ermenilerin zanaatkâr olması gibi. "Dönem" diye çevrilen moment, genellikle belli bir dönem anlamına gelir. "Ortam" kavramı ise edebiyatı açıklamada en önemli unsurlardan biridir. Ortamı meydana getiren koşullar arasında iklim, mekânsal özellikler, coğrafi durum ve toplumsal koşullar yer alır. Bunlar insanların mizacına ve karakterine yön verir. Güneşsiz, yağmurlu, sisli kuzey iklimi melankolik bir edebiyata; güneyin güneşli iklimi ise neşeli edebiyata yol açar.² Bu bağlamda natüralizm, bir nevi insan davranışının matematiğine ulaşmaya çalışır, davranışların nedenlerini sorgular, bunların gerekçesini insanların ferdi özelliklerinde aramak yerine irsiyetinde, yaşadıkları dönemde ve toplumda arar.

Natüralizmin dünya edebiyatındaki en önemli temsilcisi Fransız yazar Emile Zola'dır. "Zola'nın *Deneysel Roman* (1880) adlı eseri natüralizmin bildirgesi kabul edilir".³ Natüralizmin yaygınlaşması ise Zola'nın Claude Bernard'ın (1813-1878) deneysel tıp, evrim ve kalıtım konusundaki görüşlerini romana uygulamaya çalışması ile başlar. Taine ve Bernard'ın görüşlerinden etkilenen Zola, deneysel roman fikrini geliştirir, Claude Bernard'ın *Tecrübi Hekimliğe Giriş* (1865) adlı kitabında pozitif bilimlere uyguladığı metodu, romana uygulamak ister ve realizm temelli düşüncelerini Bernard'ın düşünceleri ile birleştirir. Zola'nın bu eseri seçmesinin nedeni, hekimliği bilimden çok sanat gibi gören toplumsal yapıya karşı hekimliğin bir bilim olduğunu kanıtlamaktır. Çünkü o, romanı bir bilim gibi değerlendirmek niyetindedir. Zola, natüralist romanın kahramanlarının karakterize edilme sürecinde büyük önemi olan "kalıtım"la ilgili düşüncelerini ise Doktor Prosper Lucas'ın (1808-1885) çalışmalarından edinir. Deneysel roman böylelikle karşımıza irsiyet ve çevre içinde birey ve toplumun serüveni olarak çıkar.⁴ Böylece natüralizm

¹ Akpınar, 2017: 201.

² Moran, 2007: 84.

³ Bayrak Akyıldız, 2017: 14.

⁴ Akpınar, 2017: 201-205.

akımıyla birlikte insan iradesinin devre dışı bırakıldığı ve insan davranışının gerekçelerinin insanın dışında arandığı bir olgu gelişmeye başlar⁵.

Natüralistler insanı ve insan davranışını açıklarken onun fizyolojik yapısını, irsiyetini, yaşadığı çevreyi, aldığı eğitimi ön plana çıkarır ve bu çerçevede insan gerçeğine ulaşmaya çalışır. Darwin'in düşüncelerinin esas olduğu söz konusu yaklaşımda insanın hür iradesi, manevî değerleri, psikolojisi dikkate alınmaz. Zira onlara göre insanın her türlü davranışı, hareketi, tepkisi, arzusu, psikolojisi, düşüncesi, kılık kıyafeti, konuşma tarzı; kısacası kaderi, tamamıyla maddi ve sosyal çevrenin, irsiyetin, fizyolojinin ve eğitimin sonucudur. Bu bağlamda natüralistler akıl ve hür irade ile çok yakından alakalı olan "karakter"e inanmaz, bunun yerine irsiyet ve fizyolojinin eseri durumundaki "huy"a yönelir. Zira natüralizm, insanı kimyasal bir obje gibi etki-tepki maddesi olarak yorumlamak ister, bilimsel kadercilik anlayışına yönelir; insanı sosyal, ekonomik çevrenin ve biyolojik kalıtımın mahsulü olarak değerlendirir.⁶ Natüralizm insanı, hem evrimsel kalıtım özellikleri hem de toplumun değişmez yasaları içerisinde iradesiz bir varlık olarak tasavvur eder. Natüralizme göre hür iradeye sahip olduğunu düşünen insan, aslında atalarının genetik mirasını taşımakla yükümlü ve her ne olursa olsun bu ilkel benlikten kendini kurtaramayan aciz bir varlıktır. Hür irade diye bir şey yoktur. İnsan çevre ve kalıtımın arasında sıkışmıştır. Zola'nın *Rougon-Macquart* dizisinde sergilemek istediği tam da budur. Bir ailenin beş kuşaklık serüvenini anlatmak istediği bu seride yazar, tutku, şehvet, arzu, hırs gibi birtakım temel duygularda aile bireylerinin kalıtım nedeniyle kuşaklar geçse de nasıl birbirine benzediklerini ortaya koyar.⁷ Zola *Thérèse Raquin* romanında ise Laurent ve Thérèse'in ruh dünyasını ve davranışlarını fizyolojik gerçekler üzerinden temellendirir ve Thérèse'in şehvetli kişiliğini Afrikalı annesinden aldığına gönderme yapar. Böylelikle, natüralizmin soya çekim özelliğine ilişkin bir örnek sunulmuş olur.⁸ Örneklerde de görüldüğü gibi natüralizm, insan davranışını sebep-sonuç veya etki-tepki ile ölçmeye ve

---

⁵ Natüralizmin bilime, gerçekliğe, topluma, insana, kalıtıma, döneme, determinizme vs. yönelik görüşleri ve tutumları ayrı bir çalışma konusu olduğu için bu çalışmada ayrıntıya inilmeyecektir. Çalışmanın konusu irsiyet, kalıtım veya soyaçekimle ilintili olduğu için sadece natüralizmin irsiyet hakkındaki tutumuna yer verilecektir.

⁶ Çetişli, 2012: 108.

⁷ Akpınar, 2017: 210.

⁸ Şahin, 2017: 557.

değerlendirmeye çalışan bir kuramdır. İnsan davranışının sebeplerini kalıtım, çevre, dönem, eğitim gibi unsurlarla açıklar ve aynı sebeplerin aynı neticeleri oluşturacağını savunur. Davranış/sonuç üzerine odaklandığı için insanların duygularına ve psikolojisine önem vermez ve psikolojik romanla ilgilenmez. Çünkü onlara göre insan davranışının asıl kaynağı duygular değil, içinde bulunulan şartlardır. Aynı şartlar, aynı sonuçları doğuracaktır.

Bu çalışma Türk edebiyatının en yetkin romanlarından biri olan *Huzur* romanında natüralizmin temel prensiplerinden biri olan irsiyetin nasıl ve ne ölçüde yer bulduğunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Roman incelemesine geçmeden önce Türk romanında irsiyetin ön plana çıkarıldığı birkaç romancıdan ve eserden bahsetmekte fayda bulunabilir.

1. Türk Romanında İrsiyet Örnekleri

Türk edebiyatındaki ilk realist roman Nâbizade Nazım'ın kaleme aldığı *Zehra* romanıdır ve eserde natüralizm akımına uygun olarak irsiyetin kişinin kaderinin belirlenmesinde çok önemli bir rol oynadığına dikkat çekilir. Natüralizm'in kurucularından Emile Zola, "L'Assomoir'de bize alkolik bir babadan gelen irsiyetin Gervaise'in üstüne çöktüğünü öğretmektedir. Gervaise içki ve sefaletten ölür. Nâbizade de *Zehra*'da buna benzer bir iddia sahibidir. İçki düşkünlüğünün yerini *Zehra*'da kıskançlık almıştır".⁹ Anlatıya göre roman başkışisi Zehra, çocukluğundan beri oldukça kıskanç bir profil çizmektedir. Öyle ki kıskançlığından dolayı kardeşini boğmaya ve kardeşinin kafasını ezmeye bile teşebbüs etmiştir. Romanda *Zehra*'nın kıskançlığı onun "doğa"sına yani fitratına ve irsiyetine bağlanır, annesinin de kıskanç olduğuna değinilir ve bunun değiştirilemeyeceğine dönük ifadeler kullanılır. Örneğin *Zehra*'nın babası Şevket Bey, kızındaki kıskançlığı ciddi bir hastalık olarak değerlendirir; çünkü bunun onu bedbaht edeceğinin bilincindedir: "Kızım bu doğası Şevket'i cidden düşündürmekte idi. Bu yapıda olanların –özellikle kadınsalar- ileride gayet kötü olaylara sebep olacaklarını biliyordu".¹⁰

Zehra'nın babası Şevket Bey, kızının irsiyetten kaynaklanan tabiatının farkında olan bilinçli bir baba ve çare olarak kızını yanında çalışan Suphi ile evlendirir. Bu süreçte ikili arasında yaşanan aşk ve sevgi, *Zehra*'nın kıskançlığını bastırır ve örter. *Zehra*, uzun müddet kocasıyla mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürür ve tabiatından gelen olumsuzluklardan eser görülmez. Fakat Büyükçamlıca'ya yapılan bir gezi sırasında Suphi ile bir kadını baş başa gördüğünü düşünen *Zehra*, onları

⁹ Uç, 2007: 81.

¹⁰ Nâbizade Nazım, 2004: 52.

suçüstü yakalamak için yanlarına gider. Fakat işler onun düşündüğü gibi değildir, yakaladığı kişiler başkalarıdır. Bu olay, Zehra'nın örtülen/bastırılan irsiyetinin tekrar uyanmasına neden olur, bir nevi etki-tepki oluştur. Anlatıcı, Zehra'nın doğasına dönüşünü bir çeşit bilimsel olgu veya etki-tepki gibi düşünür ve şu sözlerle açıklar:

Bir hayli zamandan beri dinginlik bulmuş zannolunan kıskançlığı oksijen temas etmiş bir fosfor tozu gibi birdenbire sürat ve şiddetle parlayıverdi... Kendisini her yönden mesut ve mutluluğa elverişli görüp dururken tehlikeli tabiatının bu şekilde her fırsatta başkaldırmaya olan elverişliliği her ümidini altüst etmişti. Ona göre kıskanç bir kadının hayatın zevklerinden hakkıyla faydalanması imkânsız sayılırdı ki gerçek de bundan pek uzak değildir.¹¹

Görüldüğü gibi Nâbizade Nazım, Zehra'yı natüralist felsefeye uygun olarak irsiyetinin/kaderinin bir kurbanı olarak değerlendirir, onu tabiatına/yaratılışına mahkûm bir karakter olarak gösterir ve bu tabiatın değiştirilemeyeceğine işaret eder. Romanın başında irsiyetinden dolayı kıskanç olduğu ve bu durumun onu bedbaht edeceği söylenen Zehra, bu felsefeye uygun olarak eserin sonunda sefil bir duruma düşürülür.

Türk romanında irsiyetin ön plana çıkarıldığı bir diğer önemli roman, Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* adlı eseridir. Anlatı, "Bihter gibi iyi ve güzel bir kadının, namuslu kalmak istediği halde, içinde bulunduğu durum ve kalıtsal (irsi) etkenler nedeniyle yasak bir aşka sürüklenişinin trajik öyküsüdür".¹² Halit Ziya Uşaklıgil, romanda irsiyetinden kaçmak için bilinçli bir çaba içerisine giren; fakat kalıtım, çevre, ortam vb. unsurların etkisiyle bundan kaçamayan Bihter'in dramını dile getirir. Anlatıya göre roman başkişisi Bihter, çocukluğundan itibaren annesi Firdevs Hanım'a benzemektedir. Firdevs Hanım ise "elbiseleriyle arabalarının masarifini temin edecek bir kese bulmak"¹³ amacıyla evlenmiş olan uçarı bir karakterdir. Kocasına düşman olan ve her fırsatta kocasını aldatan Firdevs Hanım; sefahat düşkünü, ahlaki normlardan yoksun, yaşına uygun davranmayan sadakatsiz bir kadın profili çizer. Çocukluğundan itibaren annesine benzetilen Bihter, bu yüzden irsi olarak annesine benzemekten çok korkar ve babasına benzeyebilmek için güzelliğinden bile feragat etmeyi kabullenir:

Kendi kendisine, içinden, annesine benzememek için yemin ederken aklına başka bir şey geliyordu. Ta küçüklüklerinden beri Peyker'e, babasına

¹¹ Nâbizade Nazım, 2004: 74-75.

¹² Moran, 2012: 102.

¹³ Uşaklıgil, 2010: 24.

benzer, Bihter için annesine çekmiş derlerdi. Mademki bunu söylemekte herkes müttefikti, demek hakikatte o annesine benziyordu. Bu müşabehetten korkardı. Kalbinde bir şey vardı ki, bu cismanî müşabehetin hayatlarını da benzeteceğini zannettirir ve onu titretirdi. O da babasına benzemeliydi... babasına benzemiş olmak için daha az güzel olmaya kalbi bir rıza gösteriyordu.¹⁴

Bihter'in yaratılış itibarıyla annesine benzetilmesi, onda bir tür fobiye dönüşür ve annesine benzememe noktasında ciddi bir iradenin ortaya çıkmasına neden olur. Öyle ki Bihter, kendisinden yaşça büyük olan Adnan Bey'le evlenirken bile annesinden/irsiyetinden/kaderinden kaçmak ister ve hızlı bir şekilde evlilik yapar. Anlatıcı, Bihter'in annesine benzememe azmini ve kararlılığını iç çözümleme yöntemiyle şu şekilde ortaya koyar: "Firdevs Hanım'a benzemeyecekti. Bu valide!... Hayatının daimi bir züllu idi... Evet, asla Firdevs Hanım'a benzemeyecekti, işte yemin ediyordu".¹⁵ İrsiyetinden kaçma azminde olan Firdevs, kocasının yeğeni Behlül'ün kendisine kur yapması üzerine bu tutumunu daha fazla sürdüremez ve eşini aldatarak annesine benzer. Bunda kocası Adnan Bey'in yaşça ondan çok büyük olmasının da tesiri vardır. Bihter, Behlül'ün yaklaşımları karşısında büyük iç çatışmalar yaşar, bir müddet sonra genlerine/nefsine yenik düşerek kocasını aldatır ve bunun gerekçesini kanına/irsiyetine bağlar:

Nihayet Firdevs hanımın kızı olmuştu; evet, yalnız onun için gitmiş, bu adamın kollarında mülevves bir kadın olmuştu. Başka bir sebep bulamıyordu. Demek onun kanında, kanının zerrelinde bir şey vardı ki, onu böyle sürüklemiş, sebepsiz, özürsüz Firdevs Hanım'ın kızı yapmış idi. Bütün bu günahın, bu levsin mesuliyetini annesine atfediyordu. Bu kadına bir düşman idi, ondan nefret ediyordu, kendisini bu kadının kızı yapan kadere küsüyordu.¹⁶

Alıntıdan da anlaşıldığı üzere nefesine yenilerek kocasını aldatan Bihter, bunun tüm sorumluluğunu irsiyetine ve annesine bağlamaktadır. Romanda Bihter'in doyumсуuzluğu ve tatminsizliği, annesinden gelen irsi özellikler olarak gösterilir ve bu yolla işlediği suç hafifletilir.

Eserlerinde irsiyete dikkat çeken bir diğer romancı ise Peyami Safa'dır. Safa, birçok romanında bireylerin davranışları ile irsiyetleri arasında ilişki kurar. Örneğin, *Şimşek* romanında Müfid'in karısına duyduğu aşk, mizacının bir yansıması olarak işlenir, zira Müfid yaratılışı gereği hastalıktır. Ona bu kimya, genleriyle geçmiştir; annesi de marazi bir

¹⁴ Uşaklıgil, 2010: 210-211.

¹⁵ Uşaklıgil, 2010: 210.

¹⁶ Uşaklıgil, 2010: 256.

hassasiyete sahiptir.¹⁷ *Yalnızız* romanında ise Meral karakterinde irsiyetten kaynaklı özellikler bulunmaktadır. Meral, zamanında annesinin yaşamak istediği gibi pervasızca bir yaşam sürdürmek ister ve bu yüzden sonunda annesi gibi mutsuz olacağını vurgular.¹⁸ Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* romanında da irsiyete vurgu yapılır. Mürebbiye Anjel, aslında bir fahişedir ve bu durum kendisine annesinden miras kalmıştır. Anjel'in annesi, o kadar çok kişiyle gayrimeşru ilişkiler yaşamıştır ki kızının babasının kim olduğunu bile bilmemektedir. Annesinin yolunda ilerleyen Anjel, küçük yaşta fuhşa bulaşır. Anlatıcıya göre bu durum, Anjel'in irsiyetinden kaynaklanmaktadır: "Henüz küçüktü. Fakat fuhuşta irsen haiz olduğu istidat hasebiyle o sanatta validesinden daha üste çıktı".¹⁹

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı gibi romancılarımız –bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde- roman kahramanlarının davranışları ile onların irsiyetleri/yaratılışları arasında bağ kurabilmektedir. Bu irsiyet bağı, kimi romanların temel felsefesi haline gelirken kimilerinde ise roman kahramanlarının davranışlarını açıklamak için basit bir sebep konumundadır. Örneğin *Zehra* romanı, baştan sonra irsiyetin kişi üzerindeki tesirlerini ortaya koymaya çalışırken *Mürebbiye* romanındaki irsiyet ise sadece Anjel'in davranışlarının gerekçesini oluşturmak için kullanılır. Fakat her iki durumda da romanlarda irsiyetin kişiler üzerindeki tesirinden yararlanıldığı ve bu yolla roman kahramanlarının davranışlarına belli bir altyapı oluşturulduğu söylenebilir.

2. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında İrsiyet

Edebiyat tarihçisi, eleştirmen, şair, deneme yazarı, hikâyeci, romancı, akademisyen vb. kimliklere sahip olan Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur* romanında özellikle Nuran karakteri üzerinden irsiyetin kişiler üzerindeki tesirinden bahseder. Fakat romanda irsiyet, temel bir problem olarak ele alınmaz; daha çok roman kahramanlarının davranışlarına derinlik ve sebep kazandırmak amacıyla kullanılır. Tanpınar'a göre kalıtımın insan davranışı üzerinde bariz tesiri vardır. Öyle ki davranışlarımızda –bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde- kalıtımın izleri görülmektedir. Ona göre "muayyen benliğimizin altında bütün bir irsiyet âlemi, bütün bir ırk ve ölümler bizde sevişirler, kendi rüyalarını, saadet iştihaklarını tatmin ederler".²⁰ Orhan Okay, Tanpınar'ın roman ve hikâyelerinde insan talihine ve kadere özellikle vurgu yaptığını, kişilerin genetik mirasını bir tür kader olarak

¹⁷ Uslu, 2009: 144.

¹⁸ Doğaner, 2012: 344.

¹⁹ Gürpınar, 2021: 42.

²⁰ Tanpınar, 1970: 87.

değerlendirdiğini, özellikle *Huzur*'da başta Nuran olmak üzere irsiyet yoluyla gelen karakter özelliklerini ve mutsuzluk, ihanet gibi durumları didik didik edip sorguladığını belirtir.²¹ Bu bağlamda Tanpınar'a göre insan; sadece eğitim, çevre, ortam, bireysel özellikler vb. unsurların ürünü değil; aynı zamanda genlerinin de tesiri altında olan bir varlıktır. *Huzur* romanında bu düşüncenin tezahürlerine rastlamak mümkündür.

Huzur'daki Nuran karakteri, Tanpınar'ın irsiyetle ilgili düşüncelerini somutlaştıran iyi bir örnektir. Nuran, çeşitli yönlerden atalarından gelen irsiyetin özelliklerini taşır ve bu durum roman kurgusunun şekillenmesinde de etkili olur. Ruhsal ve duygusal olarak benimsemediği, "hiçbir suretle sevmeyeceğini bildiği, yalnız iyi arkadaş olacaklarını sandığı"²² bir karakter olan Fahir'le evlenip boşanan Nuran, kendisiyle adeta ruh ikizi olan Mümtaz'ı tanıdığına ona âşık olur. Dul ve bir çocuk sahibi bir kadın olmasına rağmen bu engelleri göz ardı eder, kendisinden yaşça küçük ve hiç evlenmemiş olan Mümtaz'la büyük bir aşk yaşamaya başlar. Kurguya göre Nuran'ın aşka yelken açışı ona büyükannesinden kalan bir mirastır, irsiyetin doğurduğu bir sonuçtur. Baba tarafından Mevlevi, anne tarafından Bektaşi olan Nuran; çocukluğundan itibaren anne tarafından büyükannesi olan Nurhayat Hanım'a benzetilir. Nurhayat Hanım, duygusal ve romantik bir karakterdir. Evli olmasına rağmen Mısırlı bir binbaşığı sevmiş ve onunla kaçmıştır. Bu tutumuyla duygularına göre yaşantısına yön vermiş ve sıra dışı bir tutum sergilemiştir. Dolayısıyla o; duyguları baskın olan, hislerine gem vurmeyen, içinden geldiği gibi hareket eden, toplumsal baskıyı ve normları göz ardı edebilen bir karakterdir. Nurhayat Hanım'ın torunu olan Nuran, dul ve çocuklu bir kadın olmasına rağmen Mümtaz'la aşk serüvenleri yaşamaya başlarken büyükannesinden gelen bir irsiyetin tesiri altında olduğunu düşünür. Çünkü Mümtaz'la yakınlaştığı zamanlarda sürekli olarak büyükannesini hayal eder ve büyükannesinin onu aşka teşvik ettiğini hisseder. Nuran, büyükannesinin onun üzerinde uyandırdığı hissiyatı bir iç diyalogda şu şekilde ifade eder: "Atıl, diyordu. Atıl bu ava; yan ve yaşa! Zira aşk yaşamanın tam şeklidir".²³ Bu bağlamda Nurhayat Hanım ve onun söylemleri, Nuran'ın içindeki serbest bırakılmış duyguları temsil eder. Büyükanneden gelen irsiyetin baskın olduğu zamanlarda akıl yerine kalp baskınlaşır ve Nuran'ın eylemlerine yön verir.

Aslında Nuran, irsiyetten gelen bir duyguyla haz peşinde koşmaya çalışırken ve kalbinin isteklerine göre hareket ederken bir yandan da

---

²¹ Okay 2010: 35.

²² Tanpınar, 2018: 148.

²³ Tanpınar, 2018: 147.

büyükannesiyile aynı kaderi yaşamaktan büyük bir korku duyar. Çünkü büyükanne, aşkı uğruna büyük fedakârlıklarda bulunmuş, kurulu düzenini bozmuş, toplum tarafından kabul edilmeyen bir davranış kalıbı içerisine girmiş, evli bir kadın olmasına rağmen eşini terk ederek âşığına kaçmış ve çevresindeki herkesi bedbaht etmiştir. Büyükanenin geride bıraktığı büyükbaba Talat Bey, ömrü boyunca aşkını içine gömmüş, kendini müziğe vermiş ve bu ailede bir tür “Nurhayat Hanım fobisi” gelişmeye başlamıştır. Bu hissiyat içerisinde olan Nuran, büyükannesinin soluk fotoğrafına bakarken onunla özdeşleşir ve resmin kendisine şu mesajları verdiğini düşünür: “Ben, diyordu, çok sevildim, onun için böyle perişan oldum. Sevdiğim ve sevildiğim için bana muhtaç olanların hepsi bedbaht oldular. Kendi yakınında bu kadar canlı bir örnek varken, nasıl cesaret edebiliyorsun”.²⁴ Görüldüğü gibi Nuran, büyükannesinden taşıdığı bir irsiyetin tesiriyle romantik, duygusal ve hazcı özellikler göstermekte; fakat onun yaşadığı/yaşattığı bedbahtlıkları düşündüğünde bu genetik mirası tehlikeli bir irsiyet olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Nuran, büyükannesinin eşini terk edip aşığına kaçışını bir tür hata olarak değerlendirir, büyükannesinden gelen irsiyet özelliklerini/duygularını bastırmaya çalışır ve eylemlerini onun gibi olmamak üzerine kurgulamaya çalışır. Tıpkı *Aşk-ı Memnu* romanındaki Bihter'in annesine benzememeye çalışması gibi o da büyükannesine ve ondan taşıdığı duygulara savaş açar. Nuran, bu düşüncelerini sevgilisi Mümtaz'a şu sözlerle aktarır: “Beni büyük annemin yaptığı hata korkuttu. Bizim ailede ıstırapları yüzünden etrafını mustarip eden çoktur. Çocukluktan beri beni büyük anneme benzetirler; onun için büyük annemi çok düşündüm. Belki de bu yüzden hislerimden ziyade aklımla yaşamak istedim”.²⁵ Alıntıda da anlaşıldığı gibi Nuran, iradesini kontrol ettiği zamanlarda irsiyetten gelen duygusal ve romantik özelliklerini bastırmaya çalışmakta, bunun yerine akılcı ve realist bir profil çizmeye azmetmektedir. Çünkü büyükanenin duygusal ve romantik davranış kalıpları, toplum nezdinde karşılık bulmayan, toplumsal normları tehdit eden, eleştirilen, aile kurumunu zedeleyen bencil/hazcı davranış kalıplarıdır ve Nuran, büyükannesiyile aynı davranışları sergilemekten korkmakta/kaçınmaktadır.

Nuran karakteri, çocukluğundan itibaren büyükannesine benzetilen ve ona benzememek için adeta kendi içinde refleksler geliştirmeye çalışan bir karakterdir. Bu bağlamda eserde “Nuran'ın mizaç ve karakterini irsiyetle

²⁴ Tanpınar, 2018: 145.

²⁵ Tanpınar, 2018: 116.

izaha²⁶ çalışan bir yaklaşım görülür. Büyükannenin hata yaptığını ve aşka yelken açmak suretiyle çevresindekileri bedbaht ettiğini düşünen Nuran, ondan gelen hazcı ve romantik özelliklerini bastırmaya ve ötelemeye çalışır, duygularını gemlemek ve kendisini Mümtaz'dan uzak tutmak ister. Çünkü akılcı bir yaklaşımla bakıldığında bu aşkın mutlu sona ulaşma ihtimali çok düşüktür. Her şeyden önce Nuran, dul ve çocuklu bir kadındır. Toplumsal yaşamda ise Nuran gibi annelik vasfı taşıyan dul kadınların bu tür hareketleri hoş karşılanmaz. Öbür yandan Nuran'ın eski kocası Fahri, kızı Fatma'yı kullanmak suretiyle ona geri dönmeye çalışmaktadır. Saplantılı bir şekilde Nuran'a âşık olan Suat karakteri de Nuran-Mümtaz aşkının engelleyicilerindedir. Ayrıca Mümtaz'ın daha önce evlenmemiş olması ve yaşça Nuran'dan küçük olması da ilgili dönem toplumsal normları dikkate alındığında bu aşkın önündeki engeller olarak değerlendirilebilir. Bütün bunları değerlendiren Nuran, Mümtaz'ın kendisine karşı duygularını gördüğünde irsiyetten gelen sevmeye ve sevilme ihtiyacını bastırmak ister, kendini gerçekçi kılmaya ve romantik duygularını arka plana atmaya çalışır.

Nuran'ın Mümtaz'dan uzak durma, duygularını bastırma ve realist olma arzusunun bir başka kaynağı da yine onun irsiyet özelliklerinde gizlidir. Nuran'ın büyükannesi Nurhayat Hanım ne kadar güçlü, duygusal ve romantik bir karakterse; kocası Talat Bey o kadar realist, mütevekkil, kendisini kader mahkûmu olarak gören zayıf bir karakterdir. Karısının onu terk etmesi üzerine içine kapanmış, sevgisini içinde büyütmeye devam etmiş ve bu sevgiyle yanıp kavrulmuştur. Öyle ki kendisini terk eden karısı için *Mahur Beste*'yi bestelemiş ve bu şarkı dillere destan olmuştur. Bu süreçte intikam arayışı içerisine girmemiş, karısının yaptığına karşılık verme yolları aramamış, kaderine razı olmuş ve karısına karşı içten içe sevgi duymaya devam etmiştir. Bu bağlamda Nurhayat Hanım ve Talat Bey'in ortak özellikleri, büyük bir sevgiye/aşka sahip olmaları ve duygusal olmalarıdır. Talat Bey, eşi için ömrü boyunca yanıp kavrulmuş, Nurhayat Hanım ise içindeki sevgiyi Mısırlı bir binbaşıya hasretmiş ve Talat Bey'in sevgisini karşılıksız bırakmıştır. Kendisine çizilen kadere isyan eden ve toplumsal normları çiğneyerek evli bir kadın olmasına rağmen eşini terk edip aşığına kaçan Nurhayat Hanım; cesur, duygusal ve romantik bir karakter olarak tarif edilebilir. Talat Bey ise tam tersine kaderine razı olan, aşkını içinde yaşamaya devam eden mustarip bir kişidir. Bir tarafta sadece atılış, öbür tarafta ise kabul, rıza ve baş eğiş vardır. Nuran, Mümtaz'a meylederken genlerinden gelen bir kuvvetle hem Nurhayat Hanım'ın cesaretinden hem de Talat Bey'in içinde büyüttüğü sevgiden güç alır ve bu

²⁶ Kaplan, 1997: 386.

durumu kendisi için irsiyetin bir sonucu veya bir tür kader olarak telakki eder:

Daha garibi bu ateş raksında, bu adeta iptidai oyunda dedesinin mazlum ve mütevekkil ruhunu da, kendi ıstırap tecrübesini tekrarlamağa hazır bir halde onunla beraber bulunmasıydı. Vakıa o Nurhayat Hanım'da olduğu gibi büyüyle, çılgın ve muhteris konuşmuyor, onun gibi alev raksları yapmıyordu. Fakat reçineli, yağlı bir kütük gibi kendi ıstırabıyla bu alevi besliyor, onun ocağında yanıyordu. 'Mademki benim kanımı taşıyorsun, sen de sevecek, şu veya bu şekilde ıstırap çekeceksin! Bir kaderden kurtulmağa beyhude çalışma!'. Hatta daha ileriye gidiyor, 'Bütün ömrünce bunu beklemedin mi?' diye soruyordu.²⁷

Aşka ve ihtirasa her şeyi birden yakarak doludizgin giden Nurhayat Hanım'ın kanıyla, anne dedesi Talat Bey'in sevginin ocağında bir nezir gibi yanmaya hazır kanları ile beslenen Nuran, ruhunda sürekli olarak onların gürültüsüyle, müphem ve tehlikeli uyanışlarıyla konuşur.²⁸ Büyükannesinden ve büyükbabasından gelen bu özellikleri sürekli olarak kendi içinde hisseder, atalarından gelen "bu çift miras"ı²⁹ bastırmaya çalışır. Çünkü Nuran'da irsiyetten kaynaklanan bir sevme ve sevilme isteği/ihtiyacı vardır, engel olmaya çalışsa da "ailesinin ona aktardığı kaderi yaşar. Onlar gibi aşk ateşine atılır, sever ve yanar".³⁰ Nuran'daki sevme ve sevilme ihtiyacı, *Aşk-ı Memnu*'daki Bihter'in duygularıyla benzerlik gösterir. Bihter'in de genlerinde sevme ve sevilme ihtiyacı vardır. Anlatıcı, Bihter'in sevgiye duyduğu açlığı şu şekilde ifade eder:

Sevmek, sevmek istiyordu. Hayatında yalnız bu eksikti; fakat hayatta her şey bundan ibaretti: Sevmek, evet, bütün saadet yalnız bununla istihsal edilebilirdi. Küçük, sefil, üryan bir oda, demir bir yatak, beyaz perdeler, iki hasır iskemle, işte yalnız bu kadarcıkla fakir bir muaşaka hücresi; fakat sevmek yarabbi! Sevmek istiyordu, hummalar içinde mecnunca bir aşk ile sevecek ve mesut olacaktı. İşte şimdi bu mutantan odanın servetleri içinde siyah mermerlerle örülmüş mezarda diri diri, medfun gibiydi. Nefes alamıyor, boğuluyordu; bu mezardan çıkmak, yaşamak, sevmek istiyordu.³¹

---

²⁷ Tanpınar, 2018: 147.

²⁸ Tanpınar, 2018: 146.

²⁹ Tanpınar, 2018: 146.

³⁰ Çıkla, 2021: 134.

³¹ Uşaklıgil, 2010: 211-212.

Tıpkı Bihter gibi sevme ve sevilme ihtiyacı duyan Nuran, yıllarca bu duygularını bastırır, mutsuz evliliğini sürdürmeye çalışır, büyükannesi gibi çevresindekileri bedbaht etmemek için kendini sınırlar, eşiyse boşandıktan sonra ise kızı Fatma ile monoton bir yaşam sürdürmeye azmeder. Fakat ruh ikizi olan Mümtaz'ı tanıdıktan sonra irsiyetinin vazettiği eylemler içerisine girmeye başlar ve mazbut bir karakter olmasına rağmen duygularına yenilerek daha ikinci karşılaşmasında Mümtaz'a şarkı söyler. İnsanın "kişilik yapısında atalara ait unsurlar vardır ve bunlar herhangi bir koşulda aniden açığa çıkabilirler. O zaman birey kendini bir atasının rolünde buluverir".³² Nuran'daki aşka meylediş de bu bağlamda okunabilir, Nuran, Mümtaz'la karşılaştıktan sonra kendisini büyükannesinin ruhuna teslim eder ve duygularını serbest bırakır. Aslında Nuran'ın Mümtaz'a meyledeceği çok önceden bellidir, yazarın Nuran'ın büyükannesini uzun uzun anlatmasının asıl gerekçesi de budur. Çünkü natüralizmde "kişilerin mizaçları, soyları ve çevreleri bize gösterilmek yani kişileri harekete geçiren nedenler açıklanmak suretiyle olay, âdeta romancının iradesi dışında, kendi zorunlu sonucuna doğru yürür".³³ *Huzur*'da da Nuran'ın büyükannesi ve onlardan taşıdığı irsiyete vurgu yapılmak suretiyle olayların nasıl ilerleyeceği sezdirilir ve Nuran, bir müddet sonra genlerine yenik düşer. Anlatıcı Nuran'daki irsiyetin uyanışını şu şekilde betimler:

Nuran bu kanı kendisinde tehlikeli bir miras gibi yıllarca gezdirmiş, onu uyutmağa, onu inkâra çalışmıştı. Fakat Mümtaz'a Ada vapurunda ikinci tesadüfünde birdenbire dizginleri elinden kaçırmıştı. Bir şeyden korkmak, biraz da onun geleceğini beklemektir. Nuran belki de içindeki korku ile bu mirasın kendisinde uyanmasını hazırlamıştı. Onun için Mümtaz'a bir vapur kamarasında -Allah'im ne ayıp!- Alçak sesle Mahur Beste'yi, -hem ilk teklifte, rica bile etmeden- okumuş, Kandilli tepesinde Sultaniyegâh bestesini dinletmişti. Bu kan garip bir halita idi. Onu alaturka musiki dedikleri acayip tokmakla döve döve hazırlamışlardı.³⁴

Görüldüğü gibi Nuran, kanlarından gelen sevme ve sevilme ihtiyacını, aşırı duygusallığını uzun süre bastırılmış ve adeta irsiyetinden kaçınmış; fakat bu durum belki de bir müddet sonra ters etki oluşturmuş ve bir tür patlamaya neden olmuştur. Anlatıcıya göre Nuran'ın bir anda duygu boşalması yaşarcasına Mümtaz'a meyletmesinde yıllardır içinde biriktirdiği korkunun da payı büyüktür. Yıllarca büyükannesi gibi olmaktan korkan ve ona benzememek için refleksler geliştiren Nuran, bu tutumuyla kendisini

---

³² Jung, 2005: 57.

³³ Kefeli, 2009: 50.

³⁴ Tanpınar, 2018: 146.

büyükannesinin yoluna sürüklemiştir. Tıpkı *Aşk-ı Memnu* romanındaki Bihter'in, yaşamını annesine benzememek üzerine bina etmesi gibi Nuran da büyükannesine benzememeye azmetmiş, onu suçlamış; fakat bu tutumu yüzünden büyükannesini hiç unutamamış ve duygularına yenildiği ilk anda büyükannesinin yoluna meyletmiştir.

Nuran, irsiyetten gelen özelliklerini bastırmaktan vazgeçip açığa çıkarınca adeta yaşayamadığı ve bastırıldığı gençliğine geri döner ve dolu bir aşk yaşamaya başlar. Aslında Nuran, Mümtaz'la tanıştığı andan itibaren ona meyledeceğinin ve duygularının esiri olacağını bilincindedir, bunu irsiyetinden gelen bir sonuç veya kader olarak değerlendirir: "Daha ilk günden Mümtaz'a gideceğini biliyordu. Çünkü kendisini yalnız genç bir adam davet etmemişti. Mümtaz'ın sesi tek başına kalsa buna kifayetsiz gelebilirdi. Aşkı kendisine tek kader yapan bütün bir irsiyet onu oraya itiyordu".³⁵ Kendisini irsiyetinden gelen duygularına teslim edip yoğun bir aşk yaşamaya başlayan Nuran, bu süreçte çocuğunu ihmal ederek başkalarının yanında yatılı olarak bırakır ve tıpkı büyükannesi gibi duygularını serbest bırakarak romantik bir yaşam sürdürür. Anne olduğunu, kendisine takıntılı bir şekilde âşık olan Suat'ı unuttur ve gönlünün arzuladığı şekilde bir yaşam sürdürür. Mümtaz'la klasik musiki eğlencelerine katılır, İstanbul'un tarihi semtlerini gezer ve ikili arasında ruhsal bir bütünlük sağlanır. Bu zaman dilimi, Nuran'ın büyükannesine benzediği bir zaman dilimidir. Nuran, bu dönemde oldukça cesurdur, toplumsal normları dikkate almaz, kızı Fatma'nın Mümtaz'a olan kinini görmezlikten gelir, annelik güdülerini arka plana atar ve romantik bir yaşam sürdürür. Fakat bu durum, çok fazla sürdürülemez, Nuran'ın ayakları bir müddet sonra yere basmaya başlar ve gerçeklerle yüzleşir.

Anlatıya göre Nuran-Mümtaz aşkının önündeki engeller şu şekilde sıralanabilir: 1. Nuran'ın kızı Fatma, kıskançlığından dolayı hayatı Nuran'a zindan etmekte ve Mümtaz'dan nefret etmektedir. 2. Nuran'ın eski kocası Fahri, kızının hastalıklarını gerekçe göstererek onunla tekrar bir araya gelmek istemekte ve Nuran'ın annelik güdülerini harekete geçirmeye çalışmaktadır. 3. Mümtaz ile Nuran arasında ciddi bir yaş farkı vardır. 4. Nuran'a saplantılı bir şekilde âşık olan Suat, her fırsatta Nuran'ı bir nevi tehdit etmektedir (Nitekim Suat, romanın sonunda intihar eder ve geride bıraktığı mektupta bunun sorumluluğunun Nuran'da olduğunu belirterek Nuran-Mümtaz aşkına son darbeyi vurur). Bütün bu engelleri gören Nuran, realiteyi daha fazla göz ardı edemez, anlatının sonunda aklının gösterdiği yola geri döner ve toplumsal normlar doğrultusunda

³⁵ Tanpınar, 2018: 148.

hareket eder. Böylece Nuran, irsiyetten gelen bir güçle büyükannesi Nurhayat Hanım gibi bir dönem cesur davranarak kendisini aşığına teslim eder; fakat yaşadığı birçok engelleyici olay yüzünden büyükannesinin ulaştığı noktaya ulaşamaz. Bu bağlamda Nuran, kurgu içerisinde davranış kalıplarını değiştirmiş, realizmden romantizme yönelmiş, kendisini duygularının yönlendirmesine bırakmış ve romantik bir tutum takınmış; fakat anlatının sonunda tekrar başlangıçtaki gibi akılcı ve realist tutumuna geri dönmüş olur.

Romanda irsiyetten kaynaklanan özellikler gösteren tek kişi Nuran değildir. Nuran'ın ailesindeki birçok kişi büyükanne Nurhayat Hanım ve büyük baba Talat Bey'den izler taşır. Örneğin Nuran'ın dayısı Tevfik Bey'in muvazenesizlikleri ve onun oğlu Yaşar'ın marazi ve rahatsız edici sevgisinin kaynağı bu irsiyet özelliklerindedir. Nuran'ın kızı Fatma, oldukça kıskançtır, anne ve babasına delice düşkün bir yapı arz etmektedir. Nuran'a göre Fatma da tıpkı kendisi gibi büyükannenin irsiyet özelliklerini taşımaktadır ve bu yüzden bedbaht olacaktır: "Kızı Fatma da, hem daha şimdiden, aynı kadere hazırlanıyordu. Babasına ve kendisine olan delice düşkünlüğü, içliliği, kıskançlığı, hep bu taşıdığı yükün altında ezilmiş irsiyetin izleriydi. Kim bilir, büyüdüğü zaman ne kadar bahtsız olacaktı".³⁶ Görüldüğü gibi Nuran'a göre kızı Fatma'da da ciddi manada irsiyetin izleri görülmektedir ve bu durum onun kaderini olumsuz bir şekilde etkileyecektir.

Nuran'ın ailesindeki irsiyet özellikleri, kimi bireyler için ise bir tür fobiye dönüşür ve onları irsiyetin vazettiği davranışların tersini yapmaya mecbur kılar. Örneğin Nurhayat Hanım'ın eşini terk edip Mısırlı bir binbaşıya kaçması, bazı aile bireyleri tarafından o kadar olumsuz ve kaçınılması gereken bir davranış olarak görülür ki mutsuz evliliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Genlerinden gelen mirası reddetmek isteyen ve büyükannenin yaptığı hataya düşmek istemeyen bazı aile bireyleri, evliliklerini kendileri için bir tür kader olarak görür ve ne pahasına olursa olsun evliliklerini bitirmeyi veya başka birini sevmeyi kendileri için suç addederler. Örneğin Nuran'ın ailesinde boşanmak en büyük ayıp olarak görülür ve bu yüzden damatların her türlü kabahati mazur kabul edilir: "Talat Bey'in macerasından sonra bütün ailede garip bir boşanma taassubu başlamıştı. Hiçbir şey boşanmak kadar ayıp görülmedi. Hatta bu yüzden aileye giren damatların çoğu bütün kabahatlerin affedileceğini evvelden bildikleri için şırmamıştılar. Bazıları karılarını bir kuru ekmeğe muhtaç etmişlerdi".³⁷ Bu

³⁶ Tanpınar, 2018: 148.

³⁷ Tanpınar, 2018: 148-149.

bağlamda irsiyeti reddetme, bastırma veya irsiyetten kaçınma duygusu; Nuran'ın ailesindeki bazı bireyleri engelleyen/kısıtlayan bir unsura dönüşmüştür. İrsiyetten kaçınma isteği-arzusu, onları sınırlayan-engelleyen bir unsur haline gelmiştir.

Romanda Nuran'ın annesinde de tıpkı Nuran'da olduğu gibi irsiyetten gelen bir fobi gelişmiştir. Öyle ki anne, duygularını gizlemeyi kendisi için bir tür sorumluluk olarak görmüş, sevmekten ve sevilmekten korkmuş, bu bastırılmış duyguları yüzünden en yakınındaki kişileri mutsuz kılmıştır. Duygularını bastırdığı için çocuklarına olan sevgisini yeterince yansıtamamış, kocasını ilgiye muhtaç bırakmıştır. Nuran, annesinin irsiyete karşı korunma fobisini şu sözlerle açıklar:

Ömründe bir kere rahatça gülmemiş, hiçbir ihfesa kendini rahatça bırakmamış, duygularından bahsetmemiş, çocuklarını bile bir kere heyecanla öpmemişti. 'Kadın her şeyden evvel kendisini gizlemeyi bilmelidir; yavrum!'. Nuran'ın ilk duyduğu anne nasihatı buydu. Bu yüzden bütün ömründe farkında olmadan zalim olmuş, kendisini o kadar seven, yaşadığını anlamak için duygularını yaşamağa muhtaç olan babasını adeta ezmişti.³⁸

Görüldüğü gibi anlatıya göre Nuran'ın ailesinin neredeyse tamamında irsiyetten kaynaklanan bir duygusallık, sevmeye ve sevilme ihtiyacı vardır. Bu irsiyet kimi bireyler tarafından serbest bırakılmış ve fiiliyata dökülmüş, kimi bireyler için ise bir tür hata olarak görüldüğü için fobiye dönüşmüş ve irsiyetten gelen özelliklerin bastırılması ve göz ardı edilmesi için aşırı bir çaba içerisine girilmiştir. Bu durum da aile bireylerinin duygusal bir boşluk içerisine girmesine ve çeşitli problemlerin doğmasına neden olmuştur.

Sonuç

19. yüzyılın sonlarında Dünya ve Türk edebiyatında yaygınlık kazanan natüralizm akımı, insan davranışlarında bireyin iradesini devre dışı bırakan ve bu davranışların nedenlerini bireyin çevresinde, bulunduğu ortamda, eğitimde ve irsiyette arayan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda kuram, bir tür bilimsel olgunluğa ulaşmayı amaçlar; tıpkı deneylerde aynı şartların aynı sonucu doğurması gibi insan davranışlarının da şartlara göre şekillendiğini ve benzer şartların benzer sonuçlar doğuracağını savunur. Natüralizme göre insan davranışlarının arka planında ve insanın kaderinde taşıdığı kanın/genlerin de ciddi manada tesiri vardır. Birey, atalarının ruhundan

³⁸ Tanpınar, 2018: 148.

izler taşır ve bu izler, natüralizmin ön plana çıkardığı diğer öğelerle birlikte bireyin davranışlarını etkiler.

Ahmet Hamdi Tanpınar, natüralist bir romancı olmamasına rağmen eserlerinde roman kahramanlarını karakterize ederken bu akımdan yararlanır. *Huzur* romanında da özellikle Nuran ve çevresinin davranış kalıpları irsiyetle açıklanmaya çalışılır. Fakat roman esas olarak natüralist bir eser olma iddiası taşıyan bir eser değildir. Bu yüzden romandaki irsiyet mevzuları çoğunlukla roman kahramanlarının davranışlarının gerekçesini okuyucuya bildirmek için kullanılır, bu yolla esere psikolojik bir derinlik kazandırılır. Anlatıya göre insanoğlunun kaderinin belirlenmesinde irsiyetin/tabiatın büyük tesiri vardır. Birey, ne kadar irsiyetine savaş açıp buradan kaynaklanan hissiyatını gizlemek istese de başarılı olamayacak; kalıtım, eninde sonunda bireyin kaderini belirleyen unsurlardan biri haline gelecektir.

Romanda yazar, kalıtımı insan kaderini belirleyen/etkileyen olumsuz bir unsur olarak değerlendirir, eserde atalarından taşıdığı ruhtan olumlu yönde etkilenen hiçbir karakter yoktur. Roman kahramanlarında irsiyet iki türlü ortaya çıkar: 1. İrsiyet özelliklerini bastırmak veya irsiyetinden kaçınmak isteyenler. 2. Kendini kalıtımdan gelen duyguların tesirine bırakanlar. *Huzur*'da her iki durumda da irsiyet, sahibine zarar veren bir olguya dönüşür. İrsiyetini bastırmak isteyenler; ömürleri boyunca kendilerini sınırlar, duygularını gizler, mekanikleşmiş davranışlar içerisine girer, sevgilerini çevresine yansıtamaz ve bu yollarla hem kendilerini hem de çevresindekileri mutsuz kılar. İrsiyetten gelen duyguları serbestçe açığa vuranlarsa kendilerine herhangi bir sınır koymadıkları için romantik davranışlar içerisine girerler, toplumsal normların aksine davranışlar sergilerler ve bu yolla toplumdan dışlanırlar. İrsiyeti bastırma isteği romanda kimi zamansa sahibine karşı çevrenin kullandığı bir tür silaha dönüşür. Örneğin Nuran'ın ailesindeki bazı damatlar, eşlerinin irsiyetlerinden korktuklarını ve ne şartta olursa olsun boşanmayacaklarını bildikleri için oldukça rahat davranırlar ve bu durumu kendileri için bir tür avantaja dönüştürürler.

Sonuç olarak natüralizm ve onun öğelerinden biri olan irsiyet, Tanpınar'ın roman kahramanlarının davranışlarını şekillendiren unsurlar arasındadır. Tanpınar, *Huzur*'da karakterlerin psikolojik dünyalarına ışık tutmak, davranışlarına derinlik kazandırmak ve gerekçe oluşturmak amaçlarıyla irsiyetten yararlanır. İrsiyetin olumlu yönlerine odaklanmak yerine irsiyeti insan kaderini etkileyen olumsuz bir olgu olarak ön plana çıkarır. Bu bağlamda *Huzur* romanında irsiyet, roman kahramanlarına geçen olumsuz duygu ve davranışların kaynağı/nedeni konumundadır. Yazar, romanda

irsiyetin sadece olumsuz yanlarına dikkat çeker ve irsiyeti bir tür günah keçisi olarak gösterir.

Kaynakça

- AKPINAR Soner, “Natüralizm (Doğacılık)-Parnasizm”, *Batı Edebiyatında Akımlar I*, ed. Hülya BAYRAK AKYILDIZ, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2017, ss. 198- 225.
- BAYRAK AKYILDIZ Hülya, “Sanat-Edebiyat-Akım”, *Batı Edebiyatında Akımlar I*, ed. Hülya BAYRAK AKYILDIZ, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2017, ss. 1-31.
- ÇETİŞLİ İsmail, *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.
- ÇIKLA Murat, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında İnsan, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2021.
- DOĞANER Veysel, “Yalnızız Romanında Estetik Roman Unsurları”, *Turkish Studies (Elektronik)*, 7(2), 2012, ss. 335-351.
- GÜRPINAR Hüseyin Rahmi, *Mürebbiye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2021.
- JUNG Carl Gustav, *Dört Arketip*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları, İstanbul 2005.
- KAPLAN Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1997.
- MORAN Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- NÂBİZADE NAZİM (2004), *Karabibik-Zehra*, İlya Yayınevi, İzmir 2004.
- OKAY Orhan, *Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- ŞAHİN Can, “Nabizade Nazım'ın Anlam Dünyasında Émile Zola ve Natüralizm Akımı”, *Electronic Turkish Studies*, 12(29), 2017, ss. 545-560.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, *Yaşadığım Gibi*, Türkiye Kültür Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1970.
- UÇ Himmet, *Şair ve Romancı Nâbizade Nazım*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.
- USLU Berna, Peyami Safa'nın Romanlarında Mutsuzluğun Kaynakları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2009.
- UŞAKLIGİL Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*, Özgür Yayınları, İstanbul 2010.